

2021-ci ilin 9 ayı üzrə Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

2021-ci ilin 9 ayında tədiyə balansı¹ əsasən qlobal əmtəə bazarlarında qiymətlərin bərpası və qeyri-neft ixracının əhəmiyyətli artımından təsirlənmişdir. Cari əməliyyatlar balansında 3.9 mlrd.\$ profisit, kapital və maliyyənin hərəkəti hesabında isə 1.5 mlrd.\$ kəsir yaranmış, ehtiyat aktivləri 2.4 mlrd.\$ artmışdır. Bu dövrdə xam neftin orta qiyməti 62\$/barel olmuş, qeyri-neft ixracı isə 38% artaraq 1.7 mlrd.\$ səviyyəsində formalaşmışdır.

Cədvəl 1. 2021-ci ilin 9 ayı üzrə tədiyə balansının əsas göstəriciləri, mln.\$

Cari əməliyyatlar balansı	3 939.1
Xarici ticarət balansı	6 406.2
Xidmətlər balansı	- 1 765.2
İlkin gəlirlər balansı	- 1 065.2
- <i>İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası</i>	- 1 047.6
Təkrar gəlirlər balansı	363.3
Kapital hesabı	-4.5
Maliyyə hesabı	-1 457.5
Xalis maliyyə aktivləri	740.1
o cümlədən:	
- <i>xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar</i>	132.2
- <i>portfel investisiyaları</i>	388.2
- <i>digər investisiyalar</i>	219.7
Xalis maliyyə öhdəlikləri	- 717.4
o cümlədən:	
- <i>Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar</i>	3 664.7
- <i>cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası</i>	- 4 281.8
- <i>neft bonusu</i>	454.1
- <i>portfel investisiyaları</i>	-177.7
- <i>digər investisiyalar</i>	- 376.7
Balanslaşdırıcı maddələr	- 40.1
Tədiyə balansının ümumi saldosu (ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	2 437.0

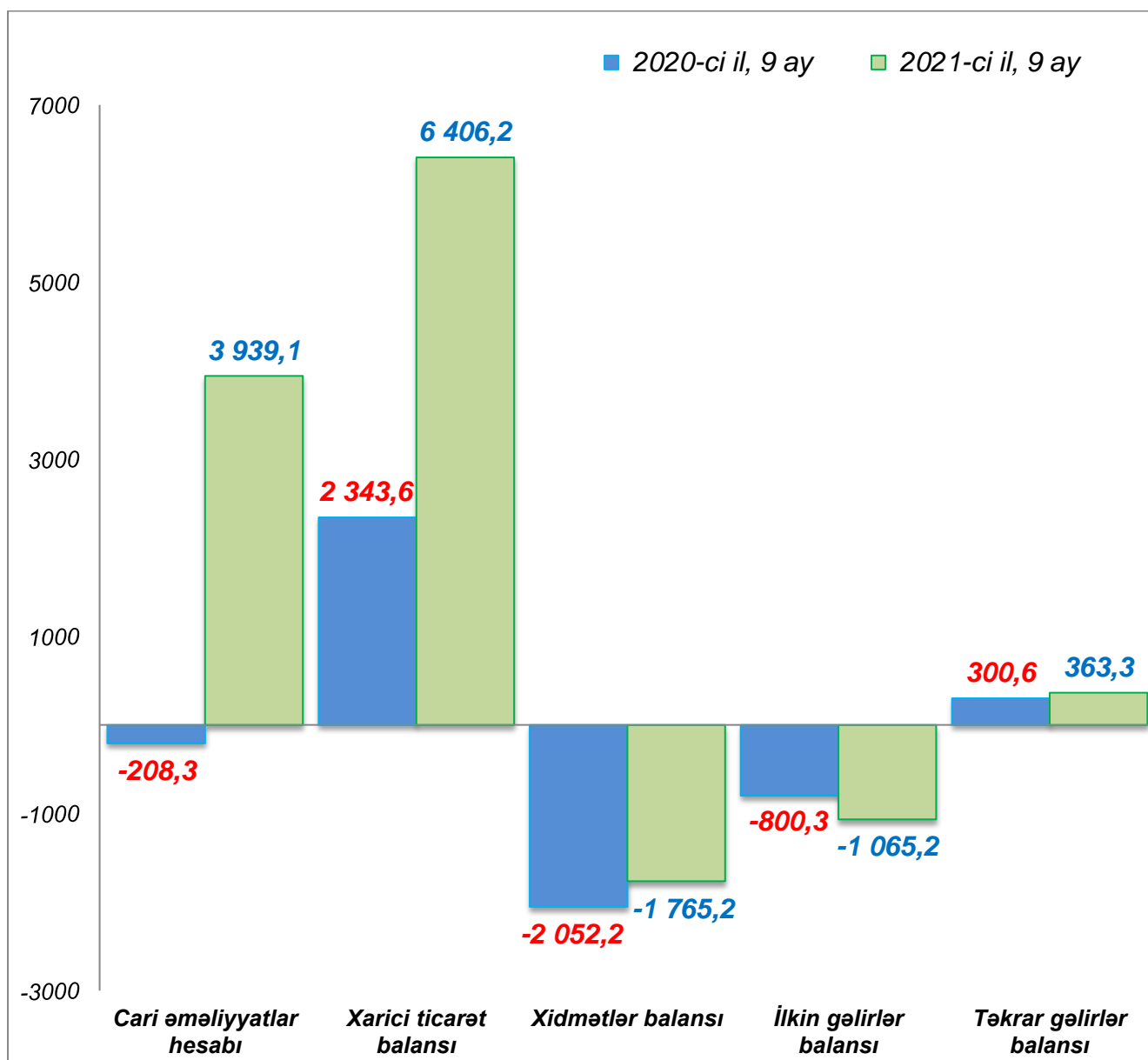
Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 61.9\$ (2020-ci il, 9 ay 41.6\$) olmuşdur.

¹ Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı <https://uploads.cbar.az/assets/4f9ced2ebffd8b2fb6149f920.pdf> sahifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2021-ci ilin 9 ayı üzrə cari əməliyyatlar hesabının profisiti 3.9 mlrd.\$ və ya ÜDM-in 10.7%-ni təşkil etmişdir (2020-cu ilin 9 ayı üzrə 208.3 mln.\$ kəsir olmuşdur). Neft-qaz sektoru üzrə CƏB-in profisiti ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən (ö.i.m.d.n.) 2.1 dəfə artaraq 8.2 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB-in kəsiri isə 1.5% artaraq 4.3 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur.

Qrafik 1. 2021-ci ilin 9 ayı üzrə cari əməliyyatlar hesabı, mln.\$

Xarici ticarət balansı

2021-ci ilin 9 ayı üzrə xarici ticarət dövriyyəsi 21.4 mlrd.\$ təşkil etmiş, neft-qaz sektoru üzrə 11 mlrd.\$ həcmində profisit qeyri-neft sektoru üzrə 4.6 mlrd.\$ həcmində kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 6.4 mlrd.\$-lıq profisit yaranmışdır. Hesabat dövründə Azərbaycanın

dünyanın 183 dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 14%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 86%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 13.9 mlrd.\$ (42.3% artma) təşkil etmişdir. Dövr ərzində əsasən dünya neft bazarlarında xam neftin *ö.i.m.d.n.* bahalaşması (49% və ya 1.5 dəfə) səbəbindən neft-qaz sektoru üzrə ixracın həcmi 43% artaraq 12.2 mlrd.\$ olmuşdur. İxrac olunmuş neft məhsullarının (9.6 mlrd.\$) 8.9 mlrd.\$-ı xam neftin, 627 mln.\$-ı isə neft emalı məhsullarının payına düşür. 2021-ci ilin 9 ayı üzrə qeyri-neft ixracı 38.1% artaraq 1.7 mlrd.\$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. 2021-ci ilin 9 ayı üzrə əmtəə idxalı *ö.i.m.d.n.* 0.9% artaraq 7.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 3.6 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.2 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal 3.2% artaraq 6.2 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda gəmilər, qayıqlar və üzən konstruksiyaların (1.9 dəfə), əczaçılıq məhsullarının (1.5 dəfə), ətir və kosmetik vasitələrinin (44%), minik avtomobillərinin (40%), dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin (39.4%), şəkərin (36.6%), mebel məhsullarının (25.6%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərinin (21%), daş və şüşə məmulatlarının (20%), ağac məmulatlarının (16.3%), tütün və tütün məhsullarının (12%), tərəvəz məhsullarının (10.4%), kağız məmulatlarının (7%) və palma yağının (4.5%) idxalı artmış, uçuş aparatlarının (11.4 dəfə), dənli bitkilərin (13.5%), metalların (11.4%), sabun və yuyucu vasitələrinin (8%) və kərə yağının (6.7%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 8.4% təşkil edərək 0.6 mlrd.\$ olmuşdur.

Cədvəl 2. İdxalın strukturu, mln.\$

	2020-ci il, 9 ay		2021-ci il, 9 ay	
	Məbləğ	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal - cəmi	7 419.5	100.0	7 486.7	100.0
o cümlədən:				
1. İstehlak malları	3 199.1	43.1	3 576.6	47.8
- ərzaq məhsulları	1 113.7	15.0	1 173.0	15.7
- digərləri	2 085.4	28.1	2 403.6	32.1
2. İnvestisiya yönümlü mallar	562.9	7.6	631.4	8.4
3. Digər mallar	3 657.5	49.3	3 278.7	43.8

Xidmətlər balansı

2021-ci ilin 9 ayı üzrə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində xidmətlərin ümumi həcmi 6.9 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 4.3 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 2.6 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentləri tərəfindən xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Ümumilikdə, xidmətlər balansında yaranan kəsir 14% azalaraq 1.7 mlrd.\$

olmuşdur. Neft-qaz sektoru üzrə xidmətlər balansının (əsasən tikinti xidmətləri və digər işgüzar xidmətlər) kəsiri 1.3 mlrd.\$ (29.3% azalma) olmuşdur. Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri isə 462.9 mln.\$ (2.2 dəfə artma) olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 41.1%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 2.8 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 60%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycanın nəqliyyat xidmətlərindən istifadəsi ilə əlaqədar olmuşdur. Azərbaycan rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 1.7 mlrd.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 1.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı *ö.i.m.d.n.* 11.3%, idxalı isə 20.8% artmışdır. Nəticədə nəqliyyat xidmətləri üzrə 2020-ci ilin 9 ayında 0.2 mlrd.\$ olan profisit, 2021-ci ilin 9 ayında 0.6 mlrd.\$-a yüksəlmişdir.

2021-ci ilin 9 ayında qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi 23.1% azalaraq 491.1 mln.\$ təşkil etmişdir. Hesabat dövründə turizm xidmətləri üzrə idxalın (367.4 mln.\$) ixracı (123.7 mln.\$) üstələməsi nəticəsində 243.7 mln.\$ həcmində kəsir yaranmışdır. Bu dövrdə xaricə səfər edən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 24.7%, Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı isə 38.2% azalmışdır.

Xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin həcmi 367.4 mln.\$ olmuşdur. Bunun 88.5%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı olmuşdur (*məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla*).

Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə göstərilən tikinti xidmətlərinin həcmi 3.4 dəfə azalaraq 6 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin həcmi isə 37.3% artaraq 668 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə ilkin gəlirlər balansında neft-qaz sektoru üzrə 1.5 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 0.4 mlrd.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir 33.1% artaraq 1.1 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 3.7 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 65%-i (2.4 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil etmişdir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (1.7 mlrd.\$) xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (o cümlədən 1.6 mlrd.\$ beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xam neft şəklində repatriasiya), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (0.3 mlrd.\$), xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (0.2 mlrd.\$) və digər ödənişlər (0.2 mlrd.\$) təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi həcmi 1.3 mlrd.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 0.8 mlrd.\$, ödənişlər isə 0.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 91.2%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 7%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının həcmi, 1.8%-i isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 13.3% artaraq 772.5 mln.\$, ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 5% artaraq 402.3 mln.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 370.2 mln.\$ müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 363.3 mln.\$ (21% artım) təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2021-ci ilin 9 ayı üzrə ölkənin xalis maliyyə aktivləri 740.1 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (132.2 mln.\$), portfel investisiyaları (388.2 mln.\$) və digər investisiyalar (219.7 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 717.4 mln.\$ azalmışdır ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (-617.1 mln.\$), neft bonusu (454.1 mln.\$), portfel investisiyaları (-177.7 mln.\$) və digər investisiyalar (-376.7 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 3. 2021-ci ilin 9 ayı üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri, mln.\$

	Aktivlər	Öhdəliklər
Birbaşa investisiyalar	132.2	-617.1
- neft-qaz sektoru	21.4	-1 182.8
- digər sektorlar	110.8	565.7
Neft bonusu		454.1
Portfel investisiyaları	388.2	-177.7
Digər investisiyalar	219.7	-376.7
- ticarət kreditləri və avanslar	-88.1	-178.7
- kreditlər və ssudalar	56.1	-704.2
- depozitlər və nağd valyuta	251.7	-27.8
- digər öhdəliklər		534.0
C Ə M İ	740.1	717.4

² Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansı üzrə yeni (6-cı nəşr) təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 3.7 mlrd.\$ olmuşdur.

Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 84.2% təşkil etmişdir.

2021-ci ilin 9 ayı üzrə tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (-1 182.9 mln.\$) azalması cəlb olunmuş investisiya ilə (3 085.3 mln.\$) kapitalın repatriasiyası (4 268.2 mln.\$) arasındakı fərqdən formalaşır.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 579.3 mln.\$ (16.5% artım) olmuşdur.

Portfel investisiyaları

Portfel investisiyaları üzrə xalis maliyyə aktivləri 388.2 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 177.7 mln.\$ azalmış, nəticədə portfel investisiyaların axınları üzrə 565.9 mln.\$ mənfi saldo yaranmışdır.

Hesabat dövründə portfel investisiyaları üzrə aktivlər əsasən neft-qaz (9.9 mln.\$), dövlət (157.7 mln.\$), bank (112.5 mln.\$) və özəl (108.1 mln.\$) sektorların hesabına artmışdır. Öhdəliklər isə dövlət (179.4 mln.\$) sektorunun hesabına azalmış və özəl (1.7 mln.\$) sektorunun hesabına artmışdır.

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 56.1 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 704.2 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri bank sektorunun kreditləri (62.2 mln.\$) hesabına artmış, dövlət kreditləri (283.2 mln.\$), dövlət zəmanətli kreditlər (191.5 mln.\$), neft-qaz sektorunun kreditləri (250 mln.\$) və müəssisələrin kreditləri (41.7 mln.\$) hesabına isə azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 251.7 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 27.8 mln.\$ azalmışdır.

Ehtiyat aktivləri

2021-ci ilin 9 ayı üzrə ölkənin ehtiyat aktivləri 2.4 mlrd.\$ məbləğində artmışdır.